

УДК 021.1:305

Ліна Чернявська,

мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ЗАВДАННЯ БІБЛІОТЕКИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджується гендерно-інформаційна роль бібліотеки в інформаційному суспільстві на прикладі як закордонних, так і вітчизняних бібліотек. Підкреслюється необхідність формування гендерної культури як спеціально організованого, керованого процесу, розкриваються можливості бібліотек у формуванні гендерної культури громадян.

Ключові слова: гендер, бібліотека, інформація, інформаційне забезпечення, інформаційний простір, інформаційні ресурси, інформаційно-комунікативна діяльність.

У сучасному суспільстві існують серйозні суперечності: з одного боку, відкрилися нові можливості для самореалізації особистості, з іншого – наявний високий коефіцієнт незатребуваності творчого потенціалу окремої людини. Особливо яскраво це проявляється в жіночому соціумі. У зв'язку з цим важливим виглядає створення стійкої системи отримання знань з питань гендеру, системи, яка б містила як освіту, так і просвіту, й надавала б людині можливість доступу до гендерних знань упродовж усієї кар'єри та життя. Поки що така система в нашій країні перебуває в зародковому стані.

Вітчизняна й російська науково-гуманітарна думка в основному сконцентрувала свою увагу на визначенні предмета гендерних досліджень, визначенні самого поняття «гендер», становленні теорії гендеру й основних напрямів гендерних досліджень. Цьому присвячені роботи В. Агеєвої, В. Близнюк, С. Павличко, Н. Лавриненко, Є. Луценко, О. Луценко, Л. Малес, Т. Мірошник, М. Скорик, В. Суковагої, Н. Чухим, О. Фоменко та ін. Розроблення методологічних підходів до аналізу гендерних явищ представлено в роботах Т. Гундорової, С. Павличко, Т. Дороніної та ін. Основні положення теорії соціального конструювання гендеру досліджує Н. Кутова. Специфіку гендерних підходів у контексті різних культурних епох досліджували Е. Бадінтер, В. Бузескул, Н. Чухим

та ін. Специфіку культурного конструювання маскулінності й фемінності на Заході досліджували Дж. Батлер, Р. Брайдотті, К. Гілліган та ін. Проблеми гендерної рівності, функціонування гендерних стереотипів у масовій свідомості досліджували Г. Співак, І. Грабовська, О. Вороніна, Т. Власова, С. Оукін. Питання забезпечення гендерного паритету у сфері державного управління досліджують Н. Грицяк, Н. Нижник, В. Олуйко. Аналізу гендерних соціокультурних практик, зокрема феміністських мистецьких проєктів у сучасній Україні, гендерні аспекти інформатизації суспільства, літератури, зокрема поезії, соціально-демографічній ситуації присвячені роботи Г. Улюри, Ю. Стебникової, О. Сизової, Л. Малес. Теми гендерних акцентів у соціологічних дослідженнях бібліотечної комунікації торкалися О. Чернишова, І. Ільяєва. Однак досліджень, спрямованих на вивчення діяльності бібліотек у гендерному напрямі, небагато. Саме тому розвиток даної теми є надзвичайно актуальним.

Упровадження категорії «гендер» у бібліотечну діяльність має принципове значення, оскільки дає змогу широким верствам населення сформулювати уявлення про професійне самовизначення, життєву стратегію, шляхи доступу до ресурсів і влади. Все це має в основі соціостатеву орієнтацію.

Розвиток даного напрямку дасть змогу сформулювати уявлення про те, що стать не є підставою для дискримінації за будь-яким критерієм або показником, що дає можливість жінці і чоловіку користуватися правами людини у всій повноті цього поняття, народжує сили для зламання скляних стель, вільного вибору шляхів і форм самореалізації на рівні своєї неповторної індивідуальності.

Однак поки гендерні підходи в бібліотечній діяльності сприймаються швидше як екзотика. Для розуміння й професійної участі в процесі гендерної соціалізації бібліотекаряю необхідні знання відповідного методологічного і методичного апарату, оволодіння системою наукових знань про гендер, гендерні аспекти читання, фактори, умови і критерії ефективної гендерної соціалізації.

Необхідність введення категорії «гендер» у бібліотечну діяльність обумовлена такими чинниками. В останнє десятиріччя саме гендерний вимір стає дедалі більш важливим в оцінці основ і больових точок процесів громадського і особистого розвитку. Бібліотеки, як сучасні інформаційні установи, повинні займати активну соціальну позицію. Проте в бібліотечній практиці України досі слабо враховується гендерний напрям, незважаючи на його безумовне значення для гармонійного й повноцінного розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Існує два основних способи руйнування гендерних стереотипів – просвітництво та забезпечення й заохочення в громадській сфері багатьох прикладів гендерно нетрадиційних ролей (до речі, другий спосіб є значно ефективнішим). В обох випадках є простір для активної участі закладів культури, зокрема бібліотек. Адже однією з причин існування в нашому суспільстві проблем нерівності і стереотипів є відсутність відповідної інформації.

Гендерні питання є предметом міждисциплінарного вивчення – вони містять історичний, філософський, правознавчий, соціологічний, політологічний, психологічний, літературознавчий, мовознавчий аспекти та інші, тож логічним є залучення цілого масиву бібліотечних документів з різних галузей знань.

Бібліотечне співтовариство передових країн світу усвідомлює важливість гендерного напрямку діяльності бібліотек. Так, професійні пріоритети ІФЛА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ) торкаються вивчення інформаційних потреб жінок. Це питання є прямим підсумком додаткового засідання «Глобалізація: становлення жінок через інформацію. Значення доступності й використання інформації в суспільстві для жінок», організованого секцією з проблем жінок під час Берлінської конференції 31 липня 2003 р. На ньому зазначалося, що інформаційні потреби жінок мають свою специфіку: вони торкаються проблем розвитку суспільства, економіки, здоров'я, освіти і культури, які пов'язані з жінками з усіх прошарків суспільства. При цьому інформаційні навички жінок охоплюють діапазон від базових до передових. ІФЛА постійно вивчає інформаційні потреби жінок у країнах-учасницях з метою вдосконалення інформаційного обслуговування і використання інформації для жінок [1].

ІФЛА ставить перед бібліотеками завдання працювати над усуненням гендерних бар'єрів у сфері освіти й професійної підготовки в галузі ІКТ, а також сприяти забезпеченню рівних можливостей професійної підготовки в пов'язаних з ІКТ галузях для жінок, сприяти обміну зразками якнайкращої практики з врахуванням принципу рівноправності чоловіків і жінок в освіті в галузі ІКТ. Також акцентується увага на необхідності співпраці з багатьма урядовими, напівурядовими і неурядовими організаціями, які могли б стати партнерами бібліотек. Оскільки багато з них реалізують проекти, відкривають інформаційні центри і поширюють інформацію з різних питань, у тому числі і щодо поліпшення становища жінок, заохочення дівчаток до отримання освіти. У бібліотечному співтоваристві створені дискусійні групи ІФЛА, такі як «Жінки, інформація і бібліотеки» (Woman, Information and Libraries) [2].

У серпні 2010 р. в Національній бібліотеці ресурсів з гендерних питань Гетеборзької університетської бібліотеки відбулося засідання спеціальної групи за інтересами з питань жінок, інформації і бібліотек. Представники багатьох країн світу обговорювали глобальні жіночі питання. Були організовані семінари, присвячені мережевій взаємодії і можливостям персонального брендингу. Одна з учасниць семінару, шведка К. Орт високо оцінила можливості використання мережі Twitter як у професійній сфері, так і в особистому житті. Відкрите робоче засідання під головуванням керівника спеціальної групи за інтересами М. Котери було присвячено можливим темам майбутніх конференцій. Багато хто з учасників запропонував зробити головною темою питання міграції і методи роботи бібліотек для надання інформації про міграцію жінкам. А. Олссон, голова Національного комітету, і Е. Тайс, Президент ІФЛА, отримали запрошення стати першими зарубіжними членами «Команди сильних жінок», проекту, започаткованого в Нідерландах. Всі присутні погодилися, що питання популяризації інформації про роботу жінок і для жінок у бібліотечній професії є дуже важливим [3].

Як зазначає ІФЛА, проведення зустрічей з інформаційних потреб жінок – це одна з форм участі бібліотечного середовища в глобальній розробці Цілей Тисячоліття, затверджених у 2000 р. на саміті Тисячоліття, який відбувся у США. Спеціальна група ІФЛА за інтересами зосереджується на жінках як споживачах послуг бібліотеки та інформації, жінках-працівниках бібліотек і на жінках-постачальниках інформації. Робота цієї групи націлена на створення плідного зв'язку між IFLA і відповідними міжнародними організаціями й полягає в просуванні, розробленні та підтримці послуг бібліотеки в наданні інформації в інтересах як жінок, так і суспільства в цілому. Також акцентується увага на професійному і суспільному усвідомленні важливості бібліотечних та інформаційних послуг для жінок як важливого завдання на шляху досягнення розроблення Цілей Тисячоліття.

Критеріями оцінювання прогресу розробки визнані:

- рівні права в отриманні освіти та інформації;
- усунення всіх форм дискримінації жінок;
- участь жінок у ІКТ і медіа [4].

Зокрема, у серпні 2012 р. в Університеті Тампере (Фінляндія) має відбутися конференція ІФЛА з обговорення ролі бібліотек та інформаційних центрів в еру Інтернету в наданні жінкам доступу до інформації з прав людини, шляхів збереження «жіночої» культурної спадщини [5]. ІФЛА приділяє значну увагу обговоренню проблем інформаційної

грамотності (ІІ) в контексті залучення жінок, адже вона зацікавлена в бібліотечних фахівцях, що працюють у сфері інформаційної грамотності у всіх секторах, але передусім у публічних бібліотеках і місцевих громадських центрах. Особливий інтерес становлять проекти дослідження відображення цієї роботи в досвіді жінок як у місцевих співтовариствах, так і суспільстві в цілому.

Незалежно від можливостей і проблем, пов'язаних з Інтернетом, прямий зв'язок між технологічними можливостями і зростанням доступу до інформації дає змогу припустити, що Інтернет останнім часом посів одне з пріоритетних місць у бібліотечній політиці. Проте значні прошарки суспільства все ще залишаються поза інформаційним полем.

Для багатьох громадян причиною тому є перешкоди етнічного, гендерного характеру, обмежені фізичні або психічні можливості, рівень освіти, статус зайнятості або економічний стан. Бібліотеки як поставальники послуг з доступу до інформації можуть багато зробити для забезпечення громадян, усунутих з громадського життя, доступом до можливостей Інтернету, і відіграти важливу роль у співтовариствах, які вони обслуговують.

Використання інформаційних і комунікаційних технологій як засобу подолання означених проблем є центральною темою низки відповідних програм ІФЛА. Концепція використання Інтернету як засобу залучення громадян у громадське життя отримала довіру завдяки відкриттю доступу до урядової інформації й налагодженню каналів зворотного зв'язку, а бібліотеки зробили свій внесок, надаючи онлайн-доступ до своїх ресурсів тим, хто фізично не може відвідати бібліотеку. Надання бібліотеками безперешкодного доступу до Інтернету та інформаційних послуг допомагає співтовариствам громадян і окремим громадянам добиватися свободи і процвітання, служить їх розвитку [6]. На засіданні правління ІФЛА в Гаазі (Нідерланди, 7 грудня 2011 р.) прийнято рішення реалізувати програми з медійної та інформаційної грамотності для підвищення рівня можливостей до працевлаштування і підприємницьких здібностей жінок і соціально незахищених груп людей.

У провідних країнах світу діють потужні гендерні бібліотеки. Так, зокрема, одна з таких бібліотек діє при Датському інформаційному центрі з жіночих і гендерних питань (KVINFO) – національному інформаційно-культурному центрі, який інформує громадськість Данії про результати гендерних досліджень. Центр поширює знання з гендерної диференціації в суспільстві намагається зробити жіночі знання, досвід та експертизу наочними. KVINFO функціонує під егідою міністерства

культури, є незалежною організацією з власним статутом, регламентом та керівною радою. Наукова бібліотека центру надає комплекс послуг населенню, гуртує навколо себе практично всю діяльність центру. Ресурсами бібліотеки користуються школярі, студенти, науковці, журналісти, редактори телевізійних програм, консультанти з політики гендерної рівності, представники центральних органів влади, художники, члени профспілок, посольств, освітніх закладів та інші зацікавлені особи та організації. За сприяння уряду співробітники бібліотеки організували мережу навчальних семінарів для жінок з іммігрантських співтовариств Данії або осіб, які мають статус біженців [7].

Nikk – Північний інститут з жіночих та гендерних досліджень – створений Радою міністрів Північних країн у 1995 р. Nikk є транснаціональним ресурсним центром з інформації про гендерні дослідження й політику гендерної рівності в країнах Північної Європи. Nikk сьогодні розміщено в Університеті Осло в Норвегії. У ньому працюють координатори дослідження, дослідники, консультанти з інформації та адміністративний персонал – у цілому 10 співробітників із трьох країн Північної Європи.

KILDEN є центром інформації і документації з гендерних досліджень у Норвегії і на національному рівні поширює інформацію про норвезькі гендерні дослідження як у Норвегії, так і за рубежом. KILDEN відповідає за документування ресурсів і діяльності в рамках гендерних досліджень у Норвегії. KILDEN координує цільові гендерні проекти, що здійснюються групами дослідників, академічними колами в цілому, журналістами, політиками, державними службовцями, студентами і громадськістю.

Шведський секретаріат з гендерних досліджень узагальнює та поширює інформацію про гендерні дослідження в Швеції. Основні завдання секретаріату: 1) отримання загального уявлення про гендерні дослідження у Швеції; 2) активне поширення результатів досліджень як усередині, так і за межами університетів; 3) робота з підвищення обізнаності про значення гендерної проблематики; 4) аналіз стану й можливостей розвитку гендерної проблематики у всіх галузях досліджень.

Значна гендерна колекція літератури і документів розміщена в Університетській бібліотеці Гетеборга (Швеція), яка є спеціалізованою бібліотекою для жінок, чоловіків і дослідників з гендерних питань. Тут скомпільовані й каталогізовані рукописні матеріали з історії жіночого руху. Нова література в бібліотеці університету зареєстрована в базі даних KVINNSAM. Це найбільший інформаційний ресурс з жіночої пробле-

матики та гендерних досліджень у країнах Північної Європи. У 1997 р. ці колекції були визнані шведською національною бібліотекою ресурсів для жінок, чоловіків і гендерних досліджень [8].

Бібліотека LSE, яка діє при Лондонській школі економіки та політичних наук є однією з найбільших бібліотек у світі з економічних й суспільних наук. На сайті бібліотеки зазначається, що колекція з гендерних досліджень має міждисциплінарний характер соціальних наук, а отже, тема й межі досліджень не завжди можуть бути легко визначені та описані в ізоляції. Бібліотека визнає, що всі соціальні процеси та інститути можуть бути вивчені з погляду гендерних відносин. Колекція бібліотеки відображає широкий спектр тем з гендерних досліджень. Це – феміністська політична теорія; гендер, розвиток і глобалізація; гендер і ЗМІ; гендер і соціальна політика; гендер та етнічна приналежність; культурні конструкції тіла; теорії гендеру в сучасному світі; соціологія гендеру; гендер, справедливість і війни; гендер, космос і суспільство; гендер і постколоніальні теорії; гендер і демографічне планування; програми репродуктивного здоров'я; жінка і права людини; демографічні тенденції і процеси; гендер і соціальна сфера держави; психологія гендеру; зміни в сім'ї і суспільстві; гендер і розвиток: гендер та урбанізація тощо.

У контексті людської географії у фондах бібліотеки представлені матеріали основними європейськими мовами з усього світу. Бібліотека має дві колекції мікрофільмів – це матеріали про рухи за права геїв у США від Міжнародного інформаційного центру геїв та Нью-Йоркської публічної бібліотеки. Також зберігає спеціальну колекцію – Архів Хола Карпентера (HCA) – засновану в 1982 р., яка є основним джерелом для вивчення активності геїв у Великобританії з 1950 до сьогодні. Вони містять документи і періодичні видання [9].

Ірландський спільний консорціум з проблем гендерного насильства створив власну бібліотеку, яка містить документи і матеріали, що можуть бути використані організаціями та приватними особами в рамках вирішення проблеми гендерного насильства [10].

Цікавим є досвід роботи російських бібліотек. Передусім хочеться звернути увагу на створення загальноросійської бібліотечної лабораторії активних справ «Між рівними: подолання гендерних стереотипів» (грудень 2006 р.), яка була спрямована на впровадження й вдосконалення методик гендерної освіти в бібліотеках і сприяння формуванню гендерної толерантності молоді. Програма була орієнтована на бібліотечних фахівців, як тих, що мають досвід роботи в даному напрямі, так і тих, які роблять перші кроки в цій справі. У роботі лабораторії

взяли участь представники бібліотек усіх організаційно-правових форм і форм власності Кемеровської й Омської областей, Красноярського й Алтайського країв – понад 60 фахівців: бібліотекарів, соціологів, юристів, психологів, викладачі Кемеровського державного університету, Кемеровського державного університету культури і мистецтв. Коло питань, які потребують розроблення і досліджень за новим напрямом у бібліотечній практиці, таке: до першої групи дослідницьких проблем, умовно названої «Бібліотека, особистість, гендер», увійшли проблеми розроблення бібліотечних методик дії на особистість із метою подолання гендерних стереотипів. До другої групи проблем з умовною назвою «Гендер і читання» віднесені: дослідження гендерних відмінностей в процесі читання і сприйняття бібліотеки як соціокультурного інституту. У програмі лабораторії: конференція «Гендерна освіта населення», навчальні семінари-тренінги «Гендерні аспекти читання» і «Гендерна толерантність як чинник успішної роботи з читачами». У творчій майстерні Кемеровська обласна бібліотека для юнацтва представила власні розробки в галузі гендерної освіти молоді за допомогою сучасних інноваційних форм роботи [11].

Зокрема, Кемеровська обласна бібліотека для юнацтва протягом 2006–2008 рр. виконувала програму «Між рівними: подолання гендерних стереотипів» (автор-розробник Н. М. Обрікова) [12]. Ця програма розкриває неопрацьований напрям діяльності бібліотек – сприяння гендерній соціалізації молоді, який підключає широке коло соціальних партнерів, об'єднує інтелектуальні ресурси бібліотечних фахівців і соціальних організацій, використовує корпоративні і веб-технології, що разом дає змогу більш якісно працювати з молоддю.

Ця робота виконана в рамках проектного планування роботи бібліотеки і є досить новою формою позабюджетного фінансування (з боку фондів «Відкрите суспільство», «Відкрита Росія» та ін.), яка поступово стає одним з найважливіших інструментів державної підтримки інноваційних сторін діяльності бібліотеки через такі форми як конкурси й гранти, так й через державні цільові програми: «Культура Росії», гранти РГНФ та ін. Це одна з головних тенденцій у розвитку взаємовідносин держави й закладів культури, зокрема бібліотек.

Гендерні проблеми диктують необхідність дедалі більш наполегливо вдосконалювати гендерну освіту та освіту населення. Тому Кемеровська обласна юнацька бібліотека як центр гендерної освіти з 2005 р. веде цілеспрямовану діяльність з гендерної освіти молоді, формування гендерної толерантності й подолання гендерних стереотипів:

- сформовані та регулярно поповнюються електронні бази даних періодичних статей з гендерної тематики;
- проводяться заходи, спрямовані на формування гендерного світогляду молоді;
- надається методична підтримка бібліотекам області, що працюють з юнацтвом з проблем гендерної освіти.

Подолання гендерних стереотипів у молоді є дуже важливим у сучасних умовах розвитку суспільства, який передбачає всебічний розвиток представників обох статей. Соціальна активність, творчий, нестандартний підхід молодих бібліотекарів і цілеспрямоване партнерство в процесі інформаційно-бібліотечної діяльності є запорукою ефективності формування гендерної толерантності й подолання гендерних стереотипів, а також створює сприятливі умови для подальшої адаптації особистості читача в інших соціальних відносинах.

Програма «Між рівними: подолання гендерних стереотипів» є складовою цільової комплексної програми «Інші МИ» (програми формування толерантних установок особистості), має інтеграційний характер і тісно переплітається з іншими програмами і проектами бібліотеки, які спрямовані на соціальну адаптацію особистості та впровадження сучасних інформаційних технологій. Її мета – сприяння подоланню гендерних стереотипів і формування гендерної толерантності в молоді і бібліотечних фахівців.

Програма ставила за мету:

- вивчити рівень гендерних знань у молоді і фахівців, що працюють з молоддю;
- об'єднати зусилля різних структур (організацій, ЗМІ тощо), які здійснюють заходи з формування в молоді гендерної толерантності, вироблення норм соціальної поведінки з урахуванням гендерної специфіки;
- створити сучасний інформаційний масив з гендерних питань;
- забезпечити інформаційно-бібліографічну підтримку читачів юнацького віку і фахівців, що працюють з молоддю, з проблем гендера;
- створити ефективну систему підвищення кваліфікації співробітників бібліотек Кемеровської області в галузі гендерної освіти.

Цільовою аудиторією програми є молоді люди віком від 15 до 30 років; бібліотекарі, що займаються гендерною освітою; фахівці, що займаються проблемами гендерної освіти.

Серед партнерів проекту – вищі навчальні заклади Кемерова, громадські об'єднання, органи виконавчої влади, центр зайнятості, бібліотечні об'єднання.

Партнерство (спільна діяльність) у рамках реалізації програми містить:

- інтеграційну діяльність, яка передбачає скоординоване планування робіт, що проводяться партнерами для покращання взаємодоповнювання; спільне використання експериментальних майданчиків; посилення використання електронних інформаційно-комунікаційних мереж для підтримки інтерактивності програми;

- поширення передового досвіду, яке передбачає: створення системи підвищення кваліфікації фахівців, які працюють з молоддю; комплекс заходів щодо поширення результатів програми (у тому числі підвищення рівня інформованості суспільства про гендерні проблеми); інноваційну діяльність.

Основними видами діяльності щодо програми є: дослідницька; інноваційно-методична; інформаційна; просвітницька; видавнича; консультативна; рекламна роботи.

У рамках роботи програми було проведено дослідження, анкетування, опитування, аналіз формулярів тощо створення на веб-сайті бібліотеки (<http://libkem.ru/>) віртуальної інформаційної служби «Гендерний щит»; створення й актуалізація БД з гендерної тематики; випуск мультимедійних видань; дні гендерної інформації; проблемні огляди; огляди нових надходжень; видавнича діяльність (дайджести, юридичні довідники, буклети, листівки, плакати).

Також розроблено методичні рекомендації з формування гендерної толерантності бібліотечними засобами; здійснено підвищення кваліфікації працівників бібліотек через навчання бібліотекарів системі роботи з гендерної освіти населення й формуванню гендерної толерантності; подолання гендерних стереотипів у професійній діяльності.

Крім того, було проаналізовано з урахуванням гендерного аспекту бібліотечні фонди й здійснено докомплектацію книжкового фонду для читання у вільний час для чоловіків і жінок. Також було вивчено газетно-журнальний фонд і змінено асортимент виписуваних періодичних видань.

Варто підкреслити, що ця програма – не одноразова акція, а постійна робота, розрахована на тривалу перспективу. Реалізація програми сприятиме формуванню гендерної толерантності і подоланню гендерних стереотипів, і в цілому – гендерної соціалізації молоді, а також дасть змогу розробити стратегію гендерної освіти бібліотекарів області на найближчу перспективу, що враховує участь у визначенні політики комплектування бібліотечних фондів літературою з урахуванням гендерного аспекту, інформаційного обслуговування читачів і його модернізації, створення нових можливостей для подальшого розвитку гендерних досліджень серед бібліотекарів і гендерної освіти населення в цілому.

Серед інших цікавих російських гендерно-орієнтованих бібліотечних проектів хочеться відзначити роботу Наукової бібліотеки Петро-заводського державного університету (<http://library.petrso.ru/activity/programs.shtml>), яка спільно з «Інститутом “Відкрите суспільство. Фондом сприяння”» 2002–2003 рр. брала участь у проекті «Об’єднання зусиль бібліотек, наукових і громадських організацій Карелії у формуванні електронних інформаційних ресурсів з гендерної тематики». У проєкті взяли участь: Карельський центр гендерних досліджень, РЦНІТ ПетрДУ. Створена електронна бібліотека з гендерної тематики, бібліографічна база даних з гендерних досліджень, розроблений і створений інформаційно-пошуковий тезаурус (522 поняття).

Інший проєкт гендерного спрямування виконується Володимирською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. М. Горького. З 2002 р. бібліотека бере участь у проєкті «Інформаційне забезпечення жіночої спільноти», який здійснюється за підтримки Міністерства культури Російської Федерації. Метою цього проєкту є підвищення інформованості жінок з найактуальніших проблем, що цікавлять жінок міста Володимир і області, сприяння професійному зростанню організацій, як громадських, так і державних, що займаються питаннями жінок і сім’ї. На базі Публічного центру правової інформації ВОУНБ створюється база даних «Жінка плюс», де буде зібрана інформація про російські видання з гендерної і жіночої тематики. Під час проєкту регулярно інформуватимуться громадські жіночі організації, державні і муніципальні установи, органи влади м. Володимир та області, які займаються жіночими питаннями. Співробітники центру здійснюватимуть пошук і підбір інформації з жіночої тематики з електронних правових баз даних (ФАПСІ, ГАРАНТ, КОНСУЛЬГАНТ ПЛЮС). Крім того, у бібліотеці можна одержати консультацію з правових питань, що цікавлять жінок у Громадській приймальні Всеросійського регіонального відділення Молодіжного союзу юристів. Результатом роботи бібліотеки в рамках цього проєкту стане шість інформаційних бюлетенів «Жіночий вимір» [13].

В Україні також усвідомлюють актуальність питання гендерного спрямування бібліотечної діяльності.

Зокрема і в бібліотечному, і у владному середовищі є усвідомлення необхідності впровадження однієї з нових інтернет-послуг у бібліотеці – підготовки веббіографічних покажчиків з гендерної тематики, які полегшують пошук у мережі Інтернет та доповнюють масив отриманої в бібліотеці інформації. Так, Черкаська обласна універсальна бібліотека ім. Т. Шевченка у співпраці з Управлінням культури і туризму Черкаської облдержадмініст-

рації розробила відповідні методичні поради, у яких зазначається, що такі показники доречно готувати до масових заходів громадських жіночих організацій з гендерних питань. Також акцентується увага на необхідності співпраці громадських організацій з бібліотеками в цьому питанні, а також презентації наявних в Інтернеті ресурсів в однойменних вебліографічних показниках, що містять характеристику жіночих організацій, інформацію щодо стану жінки та її проблем у суспільстві [14].

У розроблених методичних порадах зазначається, що висвітлення потребують такі аспекти гендерної проблематики: законодавство у сфері гендеру; історичний аспект проблеми; гендерна політика в Україні; гендерні ролі і стереотипи; фемінізм як попередник гендеру; історія жіночих рухів; гендерна асиметрія в політиці; нерівність чоловіків і жінок на ринку праці; проблеми гендерного насильства і дискримінації; гендерні відносини в родині; гендер і ЗМІ; роль гендерної освіти у вирішенні проблем рівності статей; гендер і культура; гендерні проблеми регіону тощо.

Звертається особлива увага на інформування тих категорій користувачів, від яких залежить упровадження гендерних підходів у всіх сферах життя – політиків, працівників держустанов, науковців, освітян, керівників підприємств різного рівня тощо, ознайомлення їх з новинками та результатами гендерних досліджень. Окремі аспекти цих досліджень будуть цікавими і широкому колу читачької аудиторії.

На жаль, у багатьох бібліотеках документи з гендерних питань не структуровані, не виокремлені в окрему структурну одиницю, що значно ускладнює читачам їх пошук. До того ж бібліотечні фонди більшості бібліотек через брак фінансування не можуть запропонувати читачам сучасні видання, тож найважливішим помічником має стати мережа Інтернет, де ці матеріали представлені досить широко. Насамперед це такі ресурси: портал «Всі рівні» (<http://www.vsirivni.com.ua/>); сайт Музею історії жіноцтва, історії жіночого та гендерного руху (<http://gender.at.ua/>); віртуальна версія цього ж музею (<http://gendermuseum.com/>); гендерна бібліотека (<http://library.gender-ehu.org/>) [15].

В Україні на сьогодні сформувалося академічне співтовариство, що займається гендерною проблематикою; розроблено методи дослідження і навчання, накопичено базовий потенціал у галузі академічних досліджень і навчальних матеріалів, створюється навчальна й дослідницька база (науково-дослідна, методична й навчальна література). Уже обговорюється введення гендерної тематики в освітній стандарт України. Водночас жіночими громадськими організаціями, дослідницькими й аналітичними центрами зібрано значні колекції книг,

документів і матеріалів, до яких потенційний користувач не може мати широкого доступу. Отже, бібліотекам варто встановлювати зв'язки з усіма зацікавленими в просуванні гендерних питань структурами, домовлятися про використання їхніх матеріалів, розмішувати посилання на конкретні сайти, влаштовувати зустрічі, круглі столи, виставки.

Цікавим є досвід Миколаївської державної обласної універсальної наукової бібліотеки ім. О. Гмирьова [16], де з 2001 р. працює Інформаційний центр з гендерних питань, відкритий на базі відділу документів з гуманітарних наук за підтримки управління у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації. Партнерами центру є ГО: «Жіноча перспектива», «Спілка жінок України», «Ліга ділових жінок», «Жіночий бізнес-центр». Центр надає інформаційно-консультативну допомогу населенню, громадським та державним організаціям з питань гендерної політики. Його діяльність сприяє громадському усвідомленню гендерної рівності в суспільстві, активізує роботу жіночих організацій регіону. Основними завданнями центру є: забезпечення інформаційної та консультативної підтримки жінок в усіх сферах життя; інформаційне сприяння жіночим громадським організаціям та жінкам області в удосконаленні їхньої діяльності, надання юридичної допомоги з питань жіночих прав; налагодження зв'язків з громадськими та державними організаціями для обміну інформацією, досвідом роботи та досягненнями.

До послуг відвідувачів – електронна база даних «Гендерна політика в Україні та за кордоном», яка формується за такими напрямками: гендерні дослідження в соціології, політології, історії жіночого руху; економічне, політичне та соціальне положення жінок у сучасному суспільстві; жінки-лідери України та зарубіжних країн; законодавство щодо прав жінок; професійна зайнятість жінок (жіноче підприємництво); торгівля та насилля над жінками як соціальна проблема сучасного суспільства; жінка та чоловік: проблема соціальної рівноправності; жінка в історії, літературі, науці та інших галузях знань.

До уваги користувачів пропонуються бібліографічні покажчики, списки літератури, каталоги виставок та інша видавнича продукція центру з усіх аспектів гендерної політики.

Користувачі мають змогу взяти участь у семінарах, конференціях, презентаціях, засіданнях круглого столу.

У 2011 р. здійснено презентацію офіційних та інформаційних ресурсів «Інтеграція у світовий гендерний простір», проведено засідання круглого столу «Гендерне коло Миколаївщини».

Краматорська міська публічна бібліотека ім. М. Горького [17] надає

можливість читачам користуватися БД «Законотворчість: розробка місцевих програм розвитку» [на прикладі інтегрування принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у діяльність органів місцевого самоврядування (гендерний аналіз програм місцевого розвитку)], знайомить з матеріалами круглого столу «Гендерна політика в комітетах Верховної Ради України: практика і перспективи», довідником «Ресурси Інтернету для жінок», який адресований широкій жіночій аудиторії. Він може надати інформаційну й організаційну підтримку жіночим організаціям і об'єднанням, журналістам, експертам, політикам, учителям і вченим, а також усім, хто цікавиться жіночими і гендерними проблемами або на академічному рівні, на громадських засадах.

У бібліотеках України регулярно проводяться гендерно-орієнтовані книжкові виставки. Зокрема, цікавою є виставка, організована Національною парламентською бібліотекою України (<http://nplu.org/ua/>) до Міжнародного жіночого дня. На ній представлено літературу, присвячену жінці. Тут можна знайти цікаву інформацію про видатних жінок нашої цивілізації у книгах: «100 знаменитых женщин», В. Бадрак «Семь женщин, изменивших мир» та «Стратегии гениальных женщин», Т. В. Орлова «Жінка в історії України (вітчизняна історіографія ХХ – початку ХХІ ст.)» тощо. У виданнях подано широкий спектр різноманітних сфер діяльності, у яких представниці жіноцтва змогли реалізуватися найповніше, досягти видатних результатів завдяки таланту, знанням, характеру. Цікавим є й видання, у якому постать жінки розглядається на тлі гендерних проблем. Це матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції «Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє», що відбулася в Києві 2002 р. У книзі висвітлюються гендерні питання в освіті та науці, вітчизняний та зарубіжний досвід вирішення гендерних проблем, подаються історичні портрети жінок-учених та освітянок, їхні наукові дослідження та проекти. Комусь припаде до душі збірка поезій В. Гречко «Жінка – це любов» чи книга відомого поета-пісняра С. Галябарди «Кохайте жінку».

Узагалі можна зазначити, що хоча в Україні виконуються певні гендерні проекти, проте національні бібліотеки до них залучаються недостатньо. Так, у грудні 2009 – березні 2010 рр. ГО «Український жіночий фонд» виконував проект «Інструменти соціально-гендерного інтегрування – платформа для забезпечення соціальної справедливості в Україні» за фінансування Канадського фонду підтримки місцевих ініціатив, Канадського агентства міжнародного розвитку. Завданнями його було забезпечення керівників та службовців органів місцевої влади, лідерів регіональних

громадських організацій, науковців-дослідників практичними механізмами для визначення соціальних та гендерних проблем у місцевих громадах та в суспільстві, виміру рівня їхньої значущості для соціально-вразливих груп населення та запровадження соціально і гендерно-чутливих програм забезпечення інтересів та потреб дітей, молоді, жінок, чоловіків, які відчувають дискримінацію за ознаками статі, віку, фізичного та сімейного стану, етнічної належності, віросповідань, соціального статусу тощо [18]. Аналіз зарубіжного досвіду демонструє, що залучення бібліотек до виконання проектів такого рівня підвищило б ефективність упровадження їхніх результатів та сприяло б більш ефективній гендерно-орієнтованій просвітницькій діяльності в суспільстві.

Підсумовуючи вище викладене, можна відзначити, що для бібліотечного середовища як України, так і країн близького зарубіжжя активне використання гендерних підходів у діяльності є новим кроком, який має на меті створення умов для подолання обмежень розвитку потенціалу особистості залежно від статі, осмислення і створення умов для максимальної самореалізації і розкриття здібностей чоловіків і жінок, що є запорукою в зростанні самосвідомості і можливостей самореалізації особистості. Звісно, бібліотечне середовище передових країн світу роботу з гендерної освіти й просвіти громадян почало досить давно – із середини минулого століття. Крім того, фінансово-економічний стан цих країн, рівень технологічного розвитку, насамперед ІКТ, інформаційної грамотності населення сприяє значному прогресу в цьому напрямі. Бібліотечні сайти мають чати, форуми або відображення в соціальних мережах. Наслідком вищого рівня обізнаності громадян західних країн з гендерних питань та рівня соціального добробуту є різні акценти актуальних гендерних тем та значно ширше залучення громадян до обговорення цих тем.

В Україні ж, з одного боку, бібліотеки мають значний інформаційний потенціал, багато з них мають унікальні колекції книг і періодичних видань. Але багаторічні проблеми з комплектуванням фондів значно обмежили їх можливості з надання сучасних видань, у тому числі з гендерних питань. Водночас низький рівень комп'ютеризації спричинив відставання інформаційних можливостей бібліотек від запитів читачів. Та незважаючи на це, для України було б актуальним упровадження методів інтерактивного обговорення гендерних проблем – як засобу підвищення політико-правової свідомості громадян та можливостей їхньої самореалізації. З метою охоплення більш широкої аудиторії варто впроваджувати гендерні розділи на сайтах бібліотек, поглиблювати роботу із зацікавленими громадськими та урядовими організаціями. Доцільно було б

створити в бібліотеках сучасну систему науково-методичної допомоги з гендерних питань, в основі якої була б експертно-діагностична функція, що допомогло б доповнити інформаційно-рекламний зміст бібліотечних сайтів аналізом і оцінкою діяльності з гендерних питань.

Список використаних джерел

1. В ИФЛА: Об информационных потребностях женщин // Информационный бюллетень РБА. – 2003. – № 27. – С. 68.

2. Библиотеки и Направления действий Саммита. Руководство по продвижению библиотеками своих взглядов на местном, региональном и международном уровнях в контексте реализации Направлений действий Саммита, 2005–2015 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifla.org/III/wsis/WSIS–Action-Lines.pdf>. – Загл. с экрана.

3. Сильные женщины есть везде [Электронный ресурс] // ИФЛА. – 2010. – 14 авг. – Режим доступа: [http://express.ifla.org/past/2010-q=node-1894.htm](http://express.ifla.org/past/2010/q=node-1894.htm). – Загл. с экрана.

4. About the Women, Information and Libraries Special Interest Group [Electronic resource] // IFLA. – 2010. – 29 aug. – Mode of access: <http://www.ifla.org/en/about-the-women-information-and-libraries-special-interest-group> – Title from the screen.

5. WIL 2012 Satellite Conference [Electronic resource] // IFLA. – 2012. – Mode of access: <http://www.ifla.org/en/events/wil-2012-satellite-conference>. – Title from the screen.

6. Рекомендации ИФЛА/ЮНЕСКО к Интернет-манифесту (IFLA/ UNESCO Internet Manifesto Guidelines) [Электронный ресурс] // МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех». – 2007. – Режим доступа: www.ifar.ru. – Загл. с экрана.

7. *Тартаковская И. Н.* Гендерная политика в Европейском регионе / И. Н. Тартаковская : сб. «Гендерное равенство в современном мире» : Макс Пресс, 2008 г.

8. Gender Research in the Nordic Countries [Electronic resource] // KVINFOKVININFO. – Mode of access: <http://www.kvinfo.dk/side/677/kategori/10/>. – Title from the screen.

9. LSE [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www2.lse.ac.uk/library/collections/policies/Gender_collection_development_policy.aspx. – Загл. с экрана.

10. Gender Based Violence – Ireland Responding. A guidance note on institutionalising gender based violence prevention and response within organisations [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.gbv.ie/2007/01/01/ireland->

responding-a-guidance-note-on-institutionalising-gender-based-violence-prevention-and-response-within-organisations. – Title from the screen.

11. *Лащевская В. М.* Кемеровская областная научная библиотека им. В. Д. Федорова: Система непрерывного образования и повышения квалификации библиотечных кадров. Новые подходы и идеология / В. М. Лащевская, Н. Н. Обрикова, Г. М. Самусева [Электронный ресурс] // Центральные библиотеки субъектов РФ. – 2006. – Режим доступа: <http://www.nlr.ru/nlr/div/nmo/zb/part/search.php?id=1459&r=2>. – Загл. с экрана.

12. *Обрикова Н. Н.* Между равными: преодоление гендерных стереотипов / Н. Н. Обрикова // Молодые в библиотечном деле. – 2008. – 10–11 (окт.–нояб.) – С. 83–104.

13. Проекты библиотеки: Женское измерение информационный бюллетень // Володимир обл. універ. науч. б-ка ім. М. Горького [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.library.vladimir.ru/projects_1_a.htm. – Загл. с экрана.

14. Інтернет-технології і забезпечення інформаційних потреб користувачів (методичні поради) [Електронний ресурс] // Упр. культ. і тур. Черкаської облдержадміністрації, обл. універс. наук. б-ка ім. Т. Шевченка. – Режим доступу: library.ck.ua/files/inet.pdf. – Назва з екрана.

15. На шляху гендерної рівності: методично-бібліографічні матеріали [Електронний ресурс] / ОУНБ ім. В. Г. Короленка ; підгот. О. Рижієва ; відп. за вип. О. Сльозка. – Чернігів, 2010. – 22 с. – Режим доступу: http://libkor.com.ua/php/metod_mat_files/Genderna_rivnistb.pdf. – Назва з екрана.

16. Обласний гендерний центр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reglibrary.mk.ua/index.php/chitatski-obednannyyagenderni-tsentr>. – Назва з екрана.

17. Програми та проекти – ПДГ (пункт доступу громадян) до офіційної інформації: Застосування Закону «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків» у законотворчому процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.lib-krm.org/projects.php?id=1> – Назва з екрана.

18. І знову гендер. [Електронний ресурс] // Літературний форум. – 2010. – 26 лют. – Режим доступу: <http://www.litforum.org/index.php?r=12-&a=4188>. – Назва з екрана.